

FAKULTET DRAMSKIH UMETNOSTI
Naučnom veću Fakulteta dramskih umetnosti

Izveštaj komisije za ocenu i odbranu doktorske disertacije kandidata
mr Radosava Lazića pod naslovom:

KREATIVNOST U KRIZNOM MENADŽMENTU

Naučno veće Fakulteta dramskih umetnosti formiralo je komisiju za ocenu i odbranu doktorske teze Kreativnost u kriznom menadžmentu, kandidata mr Radosava Lazića koja je radila u sastavu: Bojana Škorc, redovni profesor Fakulteta likovnih umetnosti, Želimir Kešetović, redovni profesor na Fakultetu bezbednosti, Lazar Tenjović, docent, Filozofski fakultet, Mirjana Nikolić redovni profesor FDU i Tijana Mandić redovni profesor u penziji FDU (mentorka).

Komisija je pročitala rad nakon čega uz kraću biografiju kandidata podnosi mišljenje o radu.

Biografski podaci kandidata

Rođen u Prizrenu 1959.g. Diplomirao na Fakultetu narodne odbrane u Beogradu 1982 g. Magistrirao na Fakultetu bezbednosti u Beogradu, smer nauka bezbednosti. Tema magistarskog rada: „Bezbednosni aspekti delovanja verskih sektori u Republici Srbiji“. Stekao akademsko zvanje: magistar nauka, odbrane bezbednosti i zaštite. Završio: - Poslovnu školu za menadžment, 1991.g na Institutu za internacionalni menadžment Beograd, - Poslovnu školu za PR u Beogradu 1994.g i Poslovnu školu za lajf koučing i kliring 2000.g ICA Ženeva

Radio u Industriji FKK kao rukovodilac plana odbrane i u OŠ „21.oktobar“ u Kragujevcu kao profesor. Bavio se privatnim poslom. Direktor, glavni i odgovorni urednik RTV „STILL“. Uređivao i vodio autorske emisije. Posедуje licencu za bavljenje psihoterapijom. Objavljuje u Politici, Novom standardu, Tabloidu, NSPM-u, Pogledima...

Kao koautor objavio „Kreativnost u krizama“, (Kešetović, Ž., Mandić, T. Lazić, R.) U Nađ, I. (Ur.) *Zbornik radova VIII međunarodna konferencija DANI KRIZNOG UPRAVLJANJA*, Veleučilište Velika Gorica:Velika Gorica. str. 561-571 ISBN 978-953-7716-66-0.

Kešetović, Ž., Mandić, T., Lazić, R. (2015) "Kreativnost u krizama", *Zbornik apstrakata VIII međunarodna konferencija DANI KRIZNOG UPRAVLJANJA*, Veleučilište Velika Gorica: Velika Gorica. str. 118. ISBN 978-953-7716-65-3.

Član UNS-a i SAKK-a. Populariše memotehniku za pamćenje, mentalno računanje, kvalitetno mišljenje, brzo čitanje i doživotno učenje. Majstor intenziva i hodanja po vatri. Usavršavao borenje u Kini. Govori ruski i engleski. Urednik sajta „Mentalne veštine“. Trenutno uključen u formiranje Regionalnog centra za darovitu decu u Kragujevcu.

Struktura rada

Doktorska disertacija kandidata Radosava Lazića, Kreativnost u kriznom menadžmentu je multidisciplinarni rad napisan na 173 strane. Rad je strukturisan u 8 poglavlja.

Prvo, uvodno poglavlje predstavlja *Metodološko hipotetički okvir istraživanja* (3-18). U uvodnom poglavlju se predstavlja okvir istraživanja predmet, ciljevi, očekivani rezultati i naučni doprinos. Poglavlje je strukturisano podnaslovima: Apstrakt, Uvod, Hipotetički i metodološki okvir istraživanja, Predmet i ciljevi istraživanja, Očekivani rezultati i naučni doprinos, Hipoteze, Metode u istraživanju.

Podnaslov Metode u istraživanju sadrži opis korišćenih kvalitativnih metoda, mogućnost primene i ograničenja: Fenomenološka metoda, Pozitivistički metod, Psihološki metod, Introspekcija, Analiza sadržaja, Dijalektičko – didaktička metoda.

Kvantitativne metode su planirane za sprovođenje terenskog istraživanja uz upotrebu statističkog softvera SPSS. Obradene su u petom poglavlju direktno, pre primene tokom ispitivanja uslova za izbor statističkih tehnika.

Postavljene su tri **hipoteze**. Osnovna hipoteza „Kreativnost je važna, ako ne krucijalna dimenzija kriznog menadžmenta“ polazi od pretpostavki da svaka kriza u sebi sadrži „destruktivnu promenu“ ali i mogućnost uticanja na njen dalji tok. S obzirom da se radi o novom događaju neophodni su novi, kreativni odgovori do kojih treba doći u uslovima visokog stresa.

Prvom pomoćnom hipotezom „Kreativnost se u kriznom menadžmentu može meriti i izučavati“ ispituje se uticaj visokih psihofizičkih opterećenja na

kreativnost. Druga pomoćna hipoteza proizilazi iz prve i predstavlja njenu dalju razradu „Kreativnost se može naučiti i mogu se obučavati drugi“ istražuje mogućnost obuke za povećanje kreativnih kapaciteta KM-a.

Drugo poglavlje su *Početna razmatranja* (19-43). Podeljen je sa šest podnaslova: *1-Kreativnost, bazična filozofska i epistemološka polazišta, 2-Kreativnost i zakonitosti saznavanja, osa determinizam indeterminizam, 3-Kreativnost i mogućnost saznavanja, skepticizam-agnosticizam, 4-Kreativnost na osi individualizam-holizam, 5-Početno rezimiranje i 6-Naučne osnove istraživanja kreativnosti u krizi.*

Ispituju se bazična filozofska i epistemološka polazišta, zakonitosti, pravilnosti i mogućnosti saznavanja, kao i mogućnosti primene saznanja u skladu sa početnim ciljevima. U delu 5 sumiraju se mogućnosti za ovladavanje kreativnošću čime se u delu 6 objedinjuju saznanja i otvaraju vrata didaktici, pedagogiji i andragogiji kreativnosti.

Treće poglavlje ispituje *Kreativnost* (44-66). Materijal je podeljen sa 5 podnaslova. Počinje sa delom *1-Pojmovi u upitreb* kako bi se precizirao i usaglasio pojmovni aparat koji se koristi. Sledeći deo navodi *2-Prethodna istraživanja* na koja se rad nadovezuje. Deo *3-Modeli kreativnog procesa* predstavlja modele kreativnog mišljenja.

S obzirom na to da kreativnost kao predmet istraživanja ulazi u sferu interesovanja ne samo umetnika i psihologa nego i kriznih menadžera i naučnika koji se bave veštačkom inteligencijom pored psiholoških modela predstavljen je i kvantni modeli kreativnog procesa. Takođe se ukazuje na greške i nesavršenosti kognitivnog aparata koji uzrokuje sistemske greške u razmišljanju. Deo *5-Kreativnost menadžera u krizi* ističe razlike u kreativnom procesu umetnika i kriznih menadžera.

Četvrto poglavlje rada je *Kriza* (67-80). Poglavlje je podeljeno po celinama: *1-Uočavanje, 2-Donošenje odluka u krizi, 3-Tumačenje krize i 4-Završavanje krize.*

U poglavlju su detaljno predočena mišljenja i stavovi o krizama, različitim tumačenjima, donošenju i nedonošenju odluka sa naglaskom na činjenicu da kriza kao ambivalentna situacija u sebi može da krije razvojne povoljnosti.

Ispituju se mogućnosti predviđanja kriza, učenje na svojim i tuđim greškama. Iznose se i dileme pred koje se stavljaju donosioci odluka u krizi kao i propuštene prilike.

Peto poglavlje je *Empirijsko istraživanje* (85-109) koje je izvedeno je kako bi se odgovorilo na sledeća pitanja:

1. Postoji li efekat eksperimentalno indukovano g stresa na kreativnost kriznih menadžera u kratkom vremenskom periodu?

2. Ako postoji efekat eksperimentalno indukovano g stresa na kreativnost, da li intenzitet toga efekta zavisi od polne pripadnosti kriznih menadžera?

U istraživanju su učestvovala 104 ispitanika, 42 (40.4%) muškog i 62 (59.6%) ženskog pola, uzrasta od 20 do 74 godine (prosečnog uzrasta od 42 godine).

Istraživanje je sprovedeno u saradnji sa MUP-om RS i Regionalnim centrom za inoviranje nastave Šumadijskog okruga.. U istraživanju su učestvovali dobrovoljci iz Uprave za vanredne situacije Kragujevca, pripadnici Vatrogasno spasilačke brigade, Odeljenja civilne zaštite, Odeljenja za upravljanje rizikom, Odeljenja za preventivnu zaštitu objekata i Odeljenja za inspekcijski nadzor.

Pored pripadnika Sektora za vanredne situacije testirani su odbornici iz gradske uprave Kragujevca, načelnici i direktori javnih preduzeća, direktori, pomoćnici i zamenici direktora osnovnih i srednjih škola.

Kreativnost ispitanika iskazana je prosečnim ocenama šest eksperata koji su nezavisno procenjivali kreativnost rešenja koje su ispitanici davali na testovima divergentne produkcije koji su, po ugledu na Gilfordove testove divergentne produkcije, konstruisani namenski za ovo istraživanje. Ekspertske ocene kreativnosti rešenja davane su na sedmostepenoj skali pri čemu veća ocena označava kreativnije rešenje.

Prema nacrtu istraživanja, kreativnost ispitanika procenjivana je dva puta: pre i posle indukovano g stresa. Stres kod ispitanika indukovano je njihovim izlaganjem kratkom filmu u trajanju od 90 sekundi koji je sadržao nemontirane scene snimljene za vreme poplava koje su zahvatile naš region 2014. godine. Ispitanici su instruisani da na papiru napišu svoje utiske tokom gledanja filma, što je trebalo da posluži kao način da se proverio da li je izlaganje filmu indukovalo stres kod ispitanika.

Analize dobijenih podataka pokazuju da je među procenjivačima postojala zadovoljavajuća saglasnost u proceni kreativnosti rešenja koje su ispitanici davali na testovima divergentne produkcije (Kendalov W-koeficijent slaganja za prvo ispitivanje iznosio je 0.61, a za drugo ispitivanje 0.57). Analiza zapisa ispitanika o njihovim utiscima tokom gledanja filma sugerišu da je kod praktično svih ispitanika zaista došlo do indukovanja stresa.

Rezultati analize varijanse za ponovljena merenja sa polom kao međugrupnim faktorom, kao i rezultati t-testa za sparane uzorke i Vilkoksonovog testa ekvivalentnih parova pokazuju da je efekat indukovanog stresa statistički značajan, pri čemu nije dobijena statistički značajna interakcija stresa i polne pripadnosti.

Aritmetička sredina skorova kreativnosti (prosečnih ocena koje su davali eksperti) pre izlaganja filmu radi indukovanja stresa bila je viša nego aritmetička sredina skorova kreativnosti posle izlaganja filmu. Pri tome, do relativno sličnog pada u aritmetičkim sredinama posle izlaganja filmu radi indukovanja stresa došlo je i kod žena i kod muškaraca.

Rezultati empirijskog istraživanja navode na zaključak da indukovanje stresa ima nepovoljan uticaj na kreativnost u kriznom menadžmentu. Za donošenje pouzdanijeg zaključka neophodno je istraživanje ponoviti korišćenjem nacrtu paralelnih grupa kako bi se eliminisala druga moguća objašnjenja dobijenih rezultata.

Šesto poglavlje - Analiza i diskusija (110-141) dolazi posle teorijskog dela i sprovedenog empirijskog istraživanja. U njemu se sumiraju rezultati i utvrđuje da li su dobijeni odgovori na postavljena istraživačka pitanja:

1. Da li postoji uticaj eksperimentalno indukovanog stresa na kreativnost u kratkom vremenskom periodu (pre i posle).
2. Da li je pored teorijske i praktične stručnosti potrebno obratiti dodatnu pažnju pri izboru ljudstva za KM, vezano za kreativnost i prevladavanje stresa?
3. Da li se neki rezultati iz prethodnih istraživanja dovode u pitanje,
4. Da li se radom otvaraju nova pitanja koja treba da prođu dalju praktičnu i naučnu proveru.

Poglavlje je podeljeno na 11 podnaslova: *1-Analiza impresija, 2-Bez uticaja stresogene varijable, 3-Ambivalentnost, 4-Definisanje uma, 5-Verbalni um-bazični stavovi i uverenja, 6-Neverbalni um, 7-Stres kao sukob umova, 8-*

Genijalnost, 10-Rudarenje (engl.Data Mining-DM) i 11-Problemi i putevi razvoja kreativnosti.

Prvo su kvalitativnim metodama analizirani podaci dobijeni tokom empirijskog istraživanja. Reč je o impresijama koje zbog raznolikosti odgovora nisu obuhvaćene statističkom analizom. Nakon toga se pristupilo analizi celokupnog istraživanja, dodatnom tumačenju dobijenih rezultata i formulisanju odgovora na postavljena istraživačka pitanja. Istovremeno su data tumačenja i objašnjenja rezultata, kao i poređenje rezultata sa prethodnim istraživanjima i zaključcima.

Sedmo poglavlje – Zaključak (142-149). Na početku poglavlja predstavljena je složenost multidisciplinarnog rada. Objasnjene su opasnosti i teškoće u komunikaciji od pojmovnih razlika koje postoje kako unutar naučne oblasti tako i među naučnim disciplinama (stres, nervni slom, analiza ...).

Urađene su i komparacije sa pojmovima u svakodnevnoj upotrebi i uticaj na rešavanje planiranih i neplaniranih problema koji su se nalazili na dugom putu od prvobitne zamisli i sprovedenog istraživanja do zaključaka. Data su i delimična objašnjenja zašto je u multidisciplinarnom radu dug vremenski period od zaključaka do praktične implementacije dobijenih rezultata.

Nakon toga se obrazlažu rezultati do kojih se došlo celokupnim sučeljavanjem mišljenja i stavova uključujući analizu i diskusiju o sprovedenom empirijskom istraživanju i o dobijenim rezultatima.

Rad se u nastavku bavi hipotezama ne zaboravljajući potrebne uslove za potvrdu. Prva hipoteza: „Kreativnost je važna, ako ne krucijalna dimenzija kriznog menadžmenta“ potvrđena je istorijskim primerima.

Druga hipoteza se odnosila na praktičnu proveru izučavanja kreativnosti: „Kreativnost se u kriznom menadžmentu može meriti i izučavati“ potvrđena empirijskim istraživanjem. Konkretno (što je detaljno opisano u delu “analiza i diskusija“) izmeren je uticaj stresora. Pretpostavka da će prevladati značajno negativan uticaj koji je dobijen i na probnom testiranju je potvrđena.

Treća hipoteza: „Kreativnost se može naučiti i mogu se kreativnosti obučavati drugi“ takođe se može smatrati potvrđenom, iako sa pravničkim jezikom nije dovoljno precizno formulisana, što je zaključeno početkom istraživanja. „Naučiti kreativnost“ delom asocira na “*contradictio in adjecto*”. Ako se izbegne blago nesrećna formulacija zaključujemo da: Ljudi mogu (i treba)

da budu podsticani, osposobljavani i obučavani kreativnosti u svim uzrastima i oblastima i na svim mestima. Isto tako treba ih motivisati da to rade sami.

Naučni doprinos rada

Rad predlaže model uma u krizi koristan za razumevanje, istraživanje i primenu kriznog menadžmenta. Dobijen je i metod za proučavanje uma u krizi-analiza podataka dobijenih “iz prve ruke” neposredno nakon dejstva stresogene varijable. Metod je utoliko značajniji s obzirom na činjenicu da ne postoji dovoljno efikasnih, upotrebljivih metoda za direktno posmatranje uma u krizi.

Model je moguće primeniti za obuku i samoobuku kriznih menadžera u psihoterapiji i pedagogiji jer omogućava nov terapeutski pristup individualnom rasvetljavanju i razradi nesvesnih konflikata koji negativno utiču na kreativnost. S obzirom na to da je model u potpunosti usaglašen sa najnovijim neurološkim istraživanjima može se koristiti kao dopuna psiholoških i kvantnih modela kreativnosti.

Rad razmatra moderne teze o razvoju kreativnosti pojedinaca. Reč je o poboljšanju celokupnih mentalnih i fizičkih sposobnosti i emocionalne inteligencije ruku pod ruku sa razvojem kreativnosti.

Kod empirijskog istraživanja hipoteze su testirane kako parametrijskim tako i neparametrijskim tehnikama preko aritmetičke sredine i medijane, kako bi se uporedili rezultati. Istraživanjem su potvrđeni stavovi o upotrebi novih metoda koje postaju moguće naglim razvojem statistike, hardvera i softvera.

Rezultati empirijskog istraživanja dobijeni su na prigodnom uzorku dovoljno velikim za dobijanje statistički značajnih rezultata što omogućava postavljanje validnih pitanja i dalje izučavanja kreativnosti. Dobijeni su odgovori na pitanje “koju i kakvu obuku sprovesti” kako bi krizni menadžment u praksi postao efikasniji.

Stoga se u radu predlaže upotreba “rudarenja” (Data Mining-DM) u kriznom menadžmentu. DM se za razliku od statističkih modela ne odvija od početka do kraja po detaljno razrađenim pravilima. Podaci se posmatraju i analiziraju bez unapred određenih tvrdnji ili pretpostavki.

Polazeći od činjenice da KM kao pojam egzistira manje od jednog veka rad predlaže proučavanje dokumentovanih odluka kroz istoriju. Obrazloženje je jednostavno, složene i teške odluke su oko nas oduvek. Krizni menadžment i stres

se pojmovno definišu tokom više milenijuma. Zbog toga se u radu kroz istoriju analiziraju i odluke hirurga, šahista, vojskovođa, kriznih menadžera i umetnika.

Osmo poglavlje su Pregledi (151-173). Sastoji se od osam delova: 1. Pregled korišćene literature, 2. Spisak korišćenih veb adresa 3. Prilozi sa empirijskog istraživanja. U pitanju su fotografije dva testa koji su korišćeni tokom empirijskog istraživanja i jedna fotografija nastala tokom rešavanja zadataka. 4. Procenjivači – Imena i prezimena umetnika koji su ocenjivali crteže, zvanje i matični univerzitet. 5. Impresije – Slobodni odgovori dobijeni tokom empirijskog istraživanja. 6. Izjava o autorstvu, 7. Izjava o korišćenju i 8. Izjava o istovetnosti.

Zaključak komisije

U skladu sa pozitivnom procenom rezultata i naučnog doprinosa, predlažemo Veću Fakulteta dramskih umetnosti i Senatu Univerziteta umetnosti u Beogradu da referat o doktorskoj disertaciji Radosava Lazića "Kreativnost u kriznom menadžmentu" usvoji i omogući izvođenje procedure za odbranu doktorske disertacije.

Članovi komisije:

Dr Bojana Škorc, redovni profesor Fakulteta likovnih umetnosti

Dr Želimir Kešetović, redovni profesor na Fakultetu bezbednosti

Dr Lazar Tenjović, docent, Filozofski fakultet, Katedra za psihologiju

Dr Mirjana Nikolić, redovni profesor FDU

Dr Tijana Mandić, profesor u penziji FDU

_____.